

Emakume zientzialarien protagonismoa eta rola komunikabideetan

Maiden Eizmendi Iraola

UPV/EHUko Kazetaritza Saileko irakaslea

1 965ean, Alice Rossi soziologoak «zergatik hain gutxi?» galdera egin zuen, emakumeek zientzian duten parte-hartzea ahotan hartuta. Eragin sozial eta psikologikoak aipatu zituen autore horrek arrazoi modura. Mende erdia baino gehiago igarota, unibertsitateko sarbide datuei erreparatu gero, Mendebaldeko herrialdeetan, bederen, emakumeak gizonezkoak baino gehiago dira, eta akademian lanean ari diren emakumeen kopurua ere nabarmen handitu da.

Gaur-gaurkoz, ordea, genero desparekotasunak ez dira desagertu zientzia eremuan; ikasketa sarbideari dagokionez, trabak lausoagoak dira, baina emakumeek ibilbide akademikoan aurrera egiteko eta erantzukizun karguetara iristeko dituzten zailtasunak agerikoak dira.

Administrazioek eta zientzia alorreko eragileek, zientzian berdintasuna bermatzeko, emakumeek jakintza sortzaile gisa duten tokiari erreparatu diote. Hala, EAEko Emakumeen eta Gizonen Berdintasunerako 4/2005 Legeak 28. artikuluan jaso du hezkuntza politika publikoek sexuaren arabera estereotipoak eta rolak baztertuko dituen garapen integrala bermatzen duen hezkuntza eredua bultzatu beharko dutela.

Arau bereko 29. artikuluan, bestalde, ikasleak, aukera akademikoa egiten dutenean, generoan oinarritutako baldintza-penak kontuan har ez ditzaten trebatzea arautu da.

Ildo berean, 2015eko abenduaren 22an, Nazio Batuen Erakundeak, A/RES/70/212 ebazpenean, otsailaren 11 Emakume eta Neska Zientzialarien Nazioarteko Eguna izendatu zuen, eta estatuei dei egin zien heziketa eta sentsibilizazio ekintzak antola zitzaizen emakumeek zientzia arloan duten parte-hartzea areagotzeko, neskek zientzia arloko ikasketak hautatzeko duten joera handitzeko eta aitzindariak izan diren emakumeen lorpenak aitortzeko. Horrenbestez, nazioarteko erakunde horrek jada akademiak zein administrazioetako legediak nabarmendua zuten gabezia bati erantzuteko mar-koa jarri zuen. Lege egitasmo gehienek bokazioen eremuan jarri dute arreta, eta, hala, ikasketa desberdinetarako sarbi-dea berdintasunean gauzatu dadin lortu nahi dute batik bat.

Eurostaten datuen arabera, Europako Batasuneko estatuen artean, batez beste, zientzia eta ingeniari-tza arloetan aritzen diren ikertzaileen %59 gizonezkoak dira; eta emakumezkoak, berriz, %41. Bistan da emakumeek zientzia ibilbidea abiatzeko zituzten zailtasunak apurka gaintitu dituztela; desparekotasunak, aipatu den moduan, ibilbide zientifikoa aurrera egiteko garaian edota egonkortzeko unean dituzte batik bat. Ikerbasqueren *Zientzia Euskadin Txostena 2021* azterketak nabarmendu du, esaterako, azken hamarkadan tesiak defendatu dituzten gizonen eta emakumeen kopuruak parekoak direla. Hala eta guztiz ere, horrek ez du ikerketa populazioaren genero-etena murriztu. Unibertsitatean arduraldi osoko baliokidetasunean aritzen diren langileen artean, emakumeak %35 dira. Emakume eta gizonen arteko arrakala, gainera, nabarmenagoa da maila altueneko postuetan: gorakada izan bada ere, katedradunen artean emakumezkoen ehunekoa ez da %25era iristen. Hainbat ikerketak beirazko sabaia agerikoa dela nabarmendu dute; beste batzuk jarroa duen hodia mintzatu dira, emakumeek, zientzia ibilbidean aurrea egin ahala, jarduera uzteko duten joera irudikatze-ko.

Zientzia eta emakumea binomioa aztertzeke egin diren ikerketak asko eta askotarikoak izan dira. Ez soilik karguetan, zientzia produkzioan ere aldeak nabarmendu dira, zientzialarien generoak ikerketaren kalitatean eta lortzen duen inpaktuan eragina duelako. Fenomeno hori agerian geratu da, esaterako, COVID-19aren krisian. Zientziak eta jardun horretan aritzen diren profesionalak inoizko oihartzunik handiena lortu dute, baina emakumeen eta gizonen produkzioan ondorio desberdinak izan ditu pandemiak (Andersen *et al.* 2020). Zientzia aldizkariak ohartarazi dute, izan ere, emakumeek igorritako artikulu kopurua nabarmen murriztu zela osasun-krisiaren lehen hilabeteetan. Batik bat tradizionalki emakumeei egotzi zaizkien zaintza lanek izan duten eragina nabarmendu dute ikerketek, ordaindutako lana eta erreprodukzio lana uztartzeko zailtasunak aipatuta.

Beste ikerketa lerro oparoa zientzian diharduten gizonen eta emakumeen inguruan irauten duten estereotipo sozialen ingurukoa da. Gizonak lidertzat hartzen dira, analitikoagotzat, lehiakorragotzat eta independenteagotzat; emakumeak, berriz, gehiago lotzen dira adeitasunarekin, berotasunarekin, ulermenarekin eta erabilgarritasunarekin (Carli *et al.* 2016: 245), eta, bistakoa denez, egungo zientzia paradigmaren ezaugarri maskulinoak lotzen dira gehiago zientzia jarduerarekin.

Estereotipo eta gizarte irudikapenari lotuta, interesgarria da David Wade Chambersek 1983an egin zuen ikerketaren ondorioei erreparatzea. Bost eta hamaika urte bitarteko 4.807 haurri zientzialari bat marrazteko eskatu zien. Bere helburua gaztetxoek zientzialariek zituzten uste eta irudikapenak ezagutzea zen, baina, generoari dagokionean, emaitza argigarriak plazaratu zituen: izan ere, soilik 28 ikaslek marraztu zuten emakumezko zientzialari bat. Esperimentu hura hainbat ikerketa lanek errepikatu dute, eta frogatu da zientzialariek dagoen irudia aldatu dela, baina hori ez dela inondik ere egun emakumeek zientzian duten errealitatearekin ezkontzen.

Irudikapen sozial honetan, noski, kultur adierazpen desberdinen papera garrantzitsua da. Erpin ugariko gaia izanik, eremu eta ikuspuntu desberdinak jorratu dira. Lan batzuek testuliburuetan agertzen diren protagonistak aztertu dituzte; baina, noski, fikzio lanen edota komunikabideen bitartez zabaltzen den mezuak ere arreta erakarri du.

Hedabideek, oro har, emakumeen inguruko iruditeria soziala eraikitzean zeresana dute, eta hala ondorioztatu dute 70eko hamarkadaz geroztik egin diren ikerketek. Emakume zientzialarien kasuan, agian, are garrantzitsuagoa izan daiteke haien jarduna, kontuan hartzen bada herritar gehienek ez dutela zientzia jarduera gertutik ezagutzeko aukerarik, eta

komunikabideak direla, beren mezuen bidez, ezagutza eta zientzialarien inguruko errealitatea eraikitzeke baliatzen diren iturri nagusiak.

Handi-handika, emakume zientzialariak azpierrepresentatuak daude komunikabideetan, eta horien inguruan zabaltzen den mezua estereotipatua da (García-Nieto 2013). Hala ondorioztatu dute gaiaren inguruan egin diren hainbat

ikerketak. Emakume zientzialariak gizonezkoek baino aukera gehiago dute itxura fisikoaren eta janzkeraren arabera deskribatuak izateko (Attenborough 2011), eta familiaren inguruko aipamenak ere sarriago aipatzen dira horien inguruko testuetan. Era berean, zientzia eremuan izandako zailtasunak nabarmentzeko joera ere atzeman da (Mitchell eta McKinnon 2019), emakume ikertzaileen irudia ezohikotasun mezuaren baitan eraikita. Horrek guztiak, noski, eragina du horien inguruan igortzen den mezuan: emakume rola eta zientzialariarena parez pare jartzen direlako eta, sarritan, bat egin ezin duten bi eremu gisa aurkezten direlako.

Hainbat ikerketa galdera proposatu dira: zein da emakume zientzialariak duten tokia? Zein dira horiek agertzen diren testuen ezaugarriak? Zein gairi lotuta ageri dira emakume horiek?

Azken sasoian, hedabideen jarduna aztertzen duten ikerketek Interneten eta haren aterkipean sortutako komunikaziorako baliabide berrietan jarri dute arreta. Sareko kazetaritza sortu zenean, izan ere, itxaropentsu agertu ziren aditu asko, komunikazio eredu berri bat zekarrela eta iturri eta ahots berriek lekua izango zutela aurreikusi zutelako; beraz, hasiera batean, genero desparekotasunak murrizteko baliabide izan zitezkeela pentsatu zen. Egin diren azterketek, ordea, gezurtatu egin dituzte uste horiek, emakumeen inguruan zabaltzen diren mezuak urriak direlako eta ohiko komunikabideetako jarduna errepikatzen dutelako sareko komunikabideek (López-Pérez eta Olvera-Lobo 2015).

Testuinguru honetan, ikerketa honen helburua zientzian aritzen diren emakumeek *Berria* egunkariaren webgunean duten ikusgarritasuna eta horien inguruan eskaintzen den irudia aztertzea da. Hain zuzen ere, lan honek emakume zientzialariek Euskal Herriko ziberhedabideetan duten presentzia eta irudia aztertzeke egin den azterketa zabalago batean du jatorria.

Emakume zientzialarien identifikazioa

Aipatutako helburuari erantzuteko, hainbat ikerketa galdera proposatu dira: zein da emakume zientzialariek duten tokia? Zein dira horiek agertzen diren testuen ezaugarriak? Zein gairi lotuta ageri dira emakume horiek? Zein da *Berria*-n ageri diren emakume zientzialarien profila?

Ikerketa lagina 2014 eta 2018 urteen artean argitaratutako kazetaritza edukiek osatu dute; bost urte aztertu dira, beraz. *Mynews* bilatzailearen bitartez eta zientzialari eta ikertzaile gako-hitzak erabilita topatu dira ikerketa unitateak. Zehaztu dezagun beharrezkoa izan dela bilaketaren ostean galbahe lan sakona egitea, identifikatutako eduki guztiek ez zioten-eta emakume ikertzailearen bati erreferentzia egiten. Bi izan dira laginetik kanpo uzteko arrazoi nagusiak: testuan agertutako zientzialari guztiak gizonezkoak izatea, edota

zientziari lotutako gaia ez izatea. Egokitze lanaren ostean, 205 emakume zientzialari identifikatu dira; beraz, lagina 205 ikerketa unitatek osatu dute. Kasu honetan, aurretik egin diren ikerketa gehienetan ez bezala, emakume zientzialarien azterketa ez da STEM (*Science, Technology, Engineering and Mathematics* ingelesezko hitzen akronimoa) edota zientzia gogor gisa jo diren diziplinetara mugatu. Izan ere, jakintza arlo guztiak kontuan hartuta, profesional horiek komunika-bideetan duten presentziaren eta horien inguruan zabaltzen den mezuaren analisi osoagoa egin daiteke.

Azterketarako metodo modura, eduki analisia baliatu da, gizarte zientzien alorrean eta, batik bat, komunikazioaren esparruan sarri erabilitako teknika. Gainera, genero ikerketan baliagarritasun handia ezagutu zaio, baita zientzia kaze-taritzaren azterketan ere. Ikerketa teknika horrek mezuan dauden ezaugarriak identifikatzeko aukera eskaintzen du, eta, datuetatik abiatuta, testuinguruan aplika daitezkeen in-ferentzia baliagarriak eta erreproduzitu daitezkeenak adieraz daitezke (Krippendorff 1990).

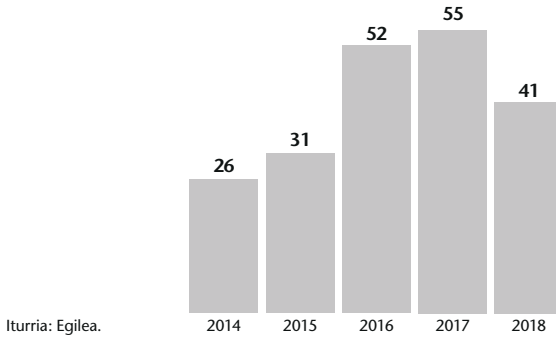
Aztertu diren aldagaiei dagokienean, bi eremu nagusitan bana daitezke: artikuluaaren ezaugarriak zehazteko balio izan dutenak, hots, argitalpen data, edukiaren luzera, sekzioa edota kazetariaren generoa; eta emakume zientzialarien in-guruan zabaltzen den irudia xehatzeko baliagarriak direnak, hots, profilari lotutakoak eta profesional horien inguruan eskaintzen diren datuak aztertu dituztenak.

Zenbatetan eta nola?

Gero eta gehiago, baina non eta nola?

Lagina osatu duten ikerketa unitateen urtez urteko analisiak (1. grafikoa) *Berria*-n agertzen diren emakume zientzialarien kopuruak goranzko joera izan duela erakutsi du. Ez da lineala izan: 2018an aurreko bi urteetan baino ikertzaile gutxiago agertu dira; baina bost urteko bilakaeraren azterketak joera bistarazteko balio du.

1. grafikoa. Laginaren urtez urteko banaketa

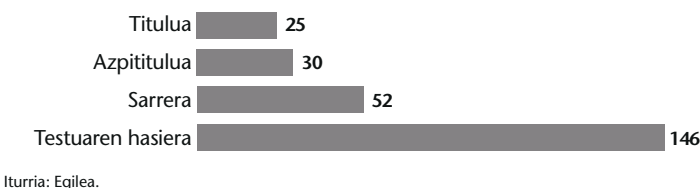
2015 eta 2016 urte artean nabarmendu da, batez ere, igoera; bat egin du, beraz, Emakume eta Neska Zientzialarien Nazioarteko Egunaren izendapenarekin, 2016ko otsailean ospatu baitzen estreinakoz. Efemerideak, beraz, balio izan du gaia komunikabidearen agendan sartzeko, bai administrazio eta zientzia erakundeek egindako ekimenen estaldura eginda, bai apropos landutako gaien bidez. Hala, ikertu diren kazetaritza edukien gaiak aztertuta, emakume zientzialarien inguruko hiru erreportaje topatu dira, guztiak 2016az geroztik argitaratuak.

Baina nola eta zein motatako testuetan ageri dira profesional horiek? Argitaratutako testuen analisiak erakutsi du, kasurik gehienetan, emakume zientzialariak beste ikertzaile batzuekin batera aurkeztu direla; izan ere, gai baten inguruan sakontzea helburu duten edukietan ageri dira, batez ere, eta ez lehen mailako protagonismoa emango lieketen ikerketa baten aurkezpeneren berri ematen duten testuetan. Datu gisa, ikertu diren argitalpenetan 205 emakume zientzialari agertu dira, eta 421 gizonezko zientzialari edota ikertzaile identifikatu dira; beraz, gizonen presentzia emakumeenaren bikoitza baino handiagoa da. Ikerketa honek fokua emakume zientzialarien inguruan jarri du; alta, aurretik egin diren azterketek ondorioztatu duten moduan, *Berria*-ren kasuan ere, zientzialari gizonen presentzia esanguratsuagoa dela iradoki dute datuek.

Zientzialariek komunikabideetan duten agerpena, egiazki, oso lotuta dago informazio iturri gisa duten paperarekin, kontuan hartu behar baita, zientzia aurkikuntzak eta jardun zientifikoa bera ulertzeko eta azaltzeko, kazetariak ezinbesteko dituztela aditu horien hitzak. Gainera, adierazpen horien bidez, ikertzaileek gizarteari igortzen zaion zientziaren inguruko mezua egituratzeko modua dute. Horrenbestez, ahotsa duten edo ez aztertzea interesgarria da komunikabideek egotzen dieten rola ezagutzeko. Ikerketa honi dagokionez, 114 emakume zientzialariren aipuak aurkitu dira, hau da, komunikabide horretako webgunean agertutako emakume ikertzaileen %55,6ri eman zaie hitza. Gainerakoan, aipamen gisara aurkeztu dira profesional horiek kazetaritza testuetan, batik bat sari banaketa edota zientzia ekimen desberdinetan parte hartu dutelako, edota historian zehar ibilbide zientifiko esanguratsua izan duten emakume modura.

Bistan da titularrek balio dutela horietan agertzen diren datu edota norbanakoak nabarmentzeko, are gehiago ziberkazetaritzaren testuinguruan, irakurketa azkar eta azalekoak indarra hartuta, irakurleen arreta erakartzeko ahaleginak handiagoa izan behar baitu. Beraz, lehenez gainera, komunikabideetako titularrak ikusgarritasunerako baliabide erabilgarri eta funtsezkoak dira sarean. Ikerketa honen laginari dagokionean, tituluetan 25 emakume zientzialari aipatu dira, eta 146, berriz, testuaren hasieran edota erdi paretik gora.

2. grafikoa. Emakume zientzialarien kokapena testuan zehar

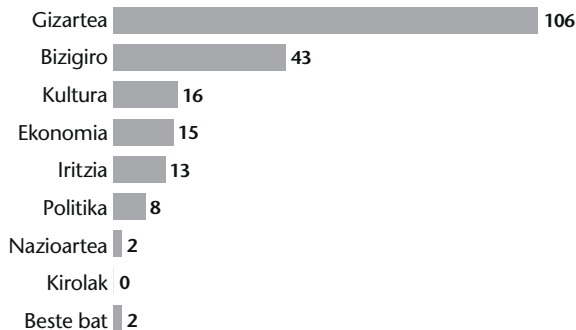
59 emakume zientzialari, beraz, testuen azken paragrafoetan aipatu dira. Horren haritik, ordea, beharrezkoa da zehaztaper bat egitea. Emakume gehienak bederatzigarren paragrafotik

gorako testuetan ageri dira; beraz, testuaren erditik gora koka-tzeak ez du, bere horretan, haren ikusgarritasuna bermatzen, webguneetan egiten den irakurketa sarri sarrerara eta lehen bi paragrafoetara mugatu ohi delako.

Titularrak ez ezik, argazkiek ere badute irakurlearen arreta erakartzeko eta baliabide grafiko horietan ageri diren pertso-na eta elementuak ikusgarri egiteko gaitasuna. Aztertutako laginean, 41 emakume zientzialari agertu dira argazkietan, %20 hain zuzen; 23 bakarrik eta argazkiaren protagonista modura agertu dira, eta taldean, berriz, 18. Bakarkako ar-gazkiak, batez ere, elkarrizketen kasuan argitaratu dira.

Kokapenari dagokionez, *Gizartea* saila da, nabarmen, ema-kume zientzialarien plaza nagusia; bertan agertu dira, izan ere, lagina osatzen duten emakumeen erdia baino gehiago (%51,7). *Bizigiro* saila da ondoren pisurik handiena duena (%21), eta atzetik kokatu dira *Ekonomia*, *Kultura* eta *Iritzia*, baina alde esanguratsuarekin edozein kasutan. Aipa dezagun *Bizigiro* sailean badela zientziari tartea egiten dion atala; be-raz, sail espezifikorik izan gabe, bertan kokatutako hainbat eduki zientzia-albiste modura sailkatzeko ahalegina suma daiteke. Edozein kasutan, emakume zientzialariak agertzen diren testuetan, zientzia eta haren ekarpenak gizarte ikus-pegitik landuak daudela esan daiteke.

3. grafikoa. Emakume zientzialariak *Berria*-ko sail desberdinetan

Iturria: Egilea.

Testuen egileen generoari erreparatzen bazaio, agerikoa da kazetari gizonetzkoen nagusitasuna; izan ere, emakume zientzialari gehienak (%51,2) haiek sinatutako testuetan ageri dira, eta %36,1 emakume kazetariak sinatutakoetan. Gainerakoak inizialak erabilita edota egunkariaren sinadura orokorra erabilita argitaratuko edukietan agertzen dira. Zentzu horretan, aipa daiteke *Berria*-k ez duela albiste agentzien sinadura erabiltzeko joerarik, testuak euskaratu, aberastu eta kazetariak sinatzeko ohitura duelako. Beraz, eta datu horiei erreparatuz gero, ezin da esan emakume kazetariak iturri femeninoak erabiltzeko joera handiagoa dutenik, aurretik egindako ikerketa batzuek hala ondorioztatu duten arren.

Zein emakume ageri dira?

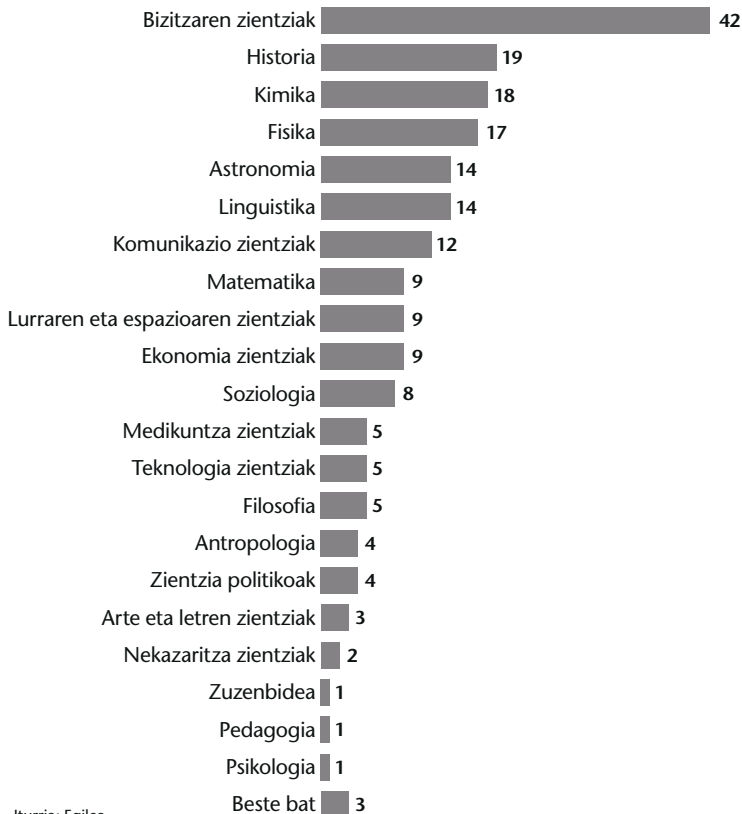
Kazetaritza testuen ezaugarriak xehatuta eta zenbakietan k tramilatu gabe, behar-beharrezkoa da *Berria*-ko webgunean agertzen diren emakume profesionalen nolakotasunari eta horien inguruan eskaintzen diren datuei erreparatzea, zientzialari eta ikertzaile gisa duten estatusa, agerpenari ez ezik, mezuari lotua baitago zuzenean.

Zientzia eginkizunean ari diren pertsona horien profilari helduta, zein jakintza arlotan aritzen diren aztertu da lehenik. Metodologia atalean aipatu den moduan, ikerketa honetan, diziplina guztietan aritzen diren emakume zientzialariak hartu dira aintzat. Emaitez erabaki metodologikoa berresteko balio izan dute; izan ere, giza eta gizarte zientzien alorrean ari diren emakumeak %40,1 dira, 84, hain zuzen. Ez dute %50eko langa gainditzen, baina ehunekoa kontuan hartzeko modukoa da.

Emakume zientzialariak zein diziplina zehatzetan aritzen diren aztertzeko, Unescoren kodean jasotako jakintza arloak baliatu dira eta horien arabera bereizi dira edukietan agertzen diren pertsonak. Natur zientzia eta teknologia eremuan egiten dute lan *Berria*-n agertu diren emakume ikertzaile gehienek, bizitzaren zientzien esparruan batzen diren arloetan

batik bat (4. grafikoa). Osasun zientzietan aritzen direnak bost baino ez dira, baina kontuan izan behar da bizitzaren zientzien esparruan asko direla biomedikuntzaren alorrean lanean ari direnak. Beraz, kasu honetan ere, ezin da guztiz alboratu hainbat ikerketak nabarmendutako zientzia albisteek medikalizaziorako joera. Gainerakoan, kimikan, fisikan edota astronomian ari diren emakumeak dira ugarietak.

4. grafikoa. Diziplina bakoitzean aritzen den lagineko emakume kopurua

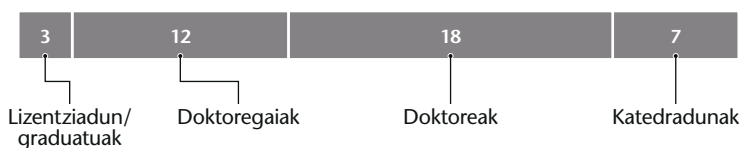
Iturria: Egilea.

Giza eta gizarte zientzien eremuan sailkatu diren emakumeen ia erdia, *Berria*-ren kasuan, giza zientzien alorrean ari dira. Datu hori guztiz lotuta dago euskararen ikerketa

eta linguistikak egunkari horretan duen pisuarekin, baita historian aritzen diren emakumeei emandako tartearekin. Aipatutakoez gain, komunikazio zientziak, ekonomia zientziak eta soziologia dira gehien errepikatzen direnak.

Ikasketa mailari dagokionean, berriz, aztertutako 40 emakumeren kasuan egin zaie erreferentziaren bat protagonisten ikasketei. Ondorengo grafikoan ikus daitekeenez, doktoreak aipatu dira gehien.

5. grafikoa. Aipatutako ikasketak, mailaren arabera bereizita

Iturria: Egilea.

Izen-abizenak aipatzeaz harago, emakume zientzialarien inguruan eskaintzen diren datuak esanguratsuak izan daitezke, zientzia eremuko subjektu gisa duten estatusa indartu baitezakete. Hori dela eta, ikerketan testuinguru datuen presentzia aztertu da eta, aipatzen duten eremuaren arabera, hainbat kategoria finkatu dira. 64 emakumeren kasuan argitaratu dira testuinguru datuak; gainerakoetan, izen-abizen zein karguak baino ez dira argitaratu. Kasurik gehienetan, ibilbide akademikoari lotutako erreferentziak ageri dira: aurretik egin dituzten lan eta argitalpenak, jorratzen duten ikerketa eremua... Datu horiek baliagarriak dira protagonisten zientzialari rola nabarmentzeko eta iturri modura duten legitimotasuna indartzeko.

Baina badira emakume horiei zuzenean lotutako bestelako datuak ere. Gehien errepikatzen direnak zientzian dituzten zailtasunen ingurukoak dira; testuinguru datuak dituzten emakumeen %26an ageri da halako erreferentziaren bat. Zortzi emakume zientzialariren kasuan, berriz, ezohikotasunaren inguruko aipamenak egin dira, eta beste zortzitan familiari edota zaintzari lotutako datuak eskaini dira. Aipagarria da

Berria-ren kasuan ez dela itxura fisikoari edota janzkerari lotutako aipamenik ageri. Aurretik egin diren ikerketek nabarmendu dute, izan ere, zientzian aritzen diren emakumeak sarri ageri direla halako aipuei lotuta, eta, kasu batzuetan, gainera, sexualizaziorako joera atzeman da (Attenborough 2011). Hala ere, eremu honetan egin diren azken azterketek nabarmendu dute agerikoenak diren estereotipoak murrizten ari direla. *Berria*-ren kasuan, joera hori berrets daiteke.

Zailtasunaren eta ezohikotasunaren inguruko mezuei erabat lotuta, kontuan hartzea merezi duen beste elementu bat ere nabarmendu da: aztertutako emakume zientzialarien %31,7 tradizionalki emakumeari lotutako gaietan edota emakumeen

diskriminazioa jorratzen duten edukietan ageri dira; giza eta gizarte zientzietan aritzen diren emakumeen kasuan, batik bat, ikerketa gaia dute hori. Badi-ra, ordea, esperientzia pertsonalean oinarritu eta emakume zientzialarien diskriminazioa ahotan hartu duten ikertzaileak; kasu horretan, emakumeak, zientzia iturri modura baino, zientzian duten espe-

rientziaren inguruko iturri modura irudikatu dira. Hain justu, zailtasunaren mezuak duen pisuaren erakusle dira gehien aipatu diren hiru ikertzaileen izenak: Marta Macho (6), Maria Curie (5) eta Maria Jose Iriarte (5). Lehen bi kasuetan, bistakoa denez, zientzia eremuko genero desberdintasunak izan dira testuaren bizkarrezurra.

Aztertutako emakume
zientzialarien %31,7
tradizionalki emakumeari
lotutako gaietan
edota emakumeen
diskriminazioa jorratzen
duten edukietan
ageri dira

Interakzioa eta eztabaida

Nola eragiten dute mezu horiek irakurleengan? Zein da erantzuna mezu horien aurrean? Interes handia eragin duen eremua da komunikabideek hartzaileengan duten eraginaren

ingurukoa, baina baliabide asko eskatzen ditu eta konplexutasun handia du.

Ikerketa honetan, emakume zientzialariak agertzen diren testuek irakurleen aldetik izan duten atxikitzea aztertu da, interakzioa ziberhedabideen ezaugarri nagusietakoa izanik, irakurleek gaiarekiko duten iritzia ezagutzeko lagungarriak izan daitekeelako. Orotara, aztertutako emakumeen artean 70 agertu dira sare sozialetan zabaldu diren edukietan. Atxikitze maila, gainera, ez da altua izan. Denera, 126 Twitter atsegite, 371 banatze, 858 Facebook atsegite eta 686 banatze zenbatu dira. Errepikapenak kenduta, sare sozialetan 47 testu agertu dira, eta Twitterren 80 atsegite eta 289 banatze eta Facebooken 391 atsegite eta 369 banatze zenbatu dituzte.

Zenbakiez harago, interesgarria da interakzio handiena lortu duten hiru artikuluei erreparatzea. Gaiak askotarikoak dira: interakzio gehien torturaren inguruko txosten baten aurkezpenak izan du. Atzetik kokatu dira, berriz, mendiko arropan PFC gai toxikoa ezabatzeko saialdien inguruko testu bat eta Mileva Maric zientzialariaren inguruko erreportajea.

Interakzioari dagokionez, hori ez da iritzi emate edota eztabaida mailan gauzatu, irakurleak sare sozialetan atsegitteak ematera edota testuak banatzera mugatu direlako eta ez dutelako egunkariaren webgunea baliatu edukiei iruzkinak egiteko. Beraz, kasu honetan, ezinezkoa da irakurleek arreta zein elementutan jarri duten aztertzea eta horien iritzien inguruko inferentziak egitea.

Ondorioak

Berria egunkarian agertu diren emakume zientzialarien azterketatik erator daitekeen lehen ondorioa ikerketa epean horien presentziaren goranzko joera da. Hori, batez ere, 2016tik aurrera nabarmendu da, Emakume eta Neska Zientzialarien Nazioarteko Eguna estreinakoz ospatu zen urtetik aurrera. Ordutik aurrera atzeman dira, batez ere, gaia modu sakonean aztertzeke ahaleginak, hainbat erreportaje argitaratu baitira.

Beraz, esan daiteke Nazio Batuen Erakundeak adostutako erabakiak eta haren ondotik administrazio eta zientzia erakundeek abiatutako dinamika desberdinek testuinguru aproposa eskaini dutela jada unibertsitateetako sail desberdinetan gorpuztutako ikerketa eremu hau bistarazteko. Horrenbestez, gaia egunkariaren agendan sartu da, bai apropos landutako edukiak landuta, bai erakunde desberdinek antolatutako ekimenen estaldura eginda.

Presentzia handitu den arren, tituluetan agertzen diren emakumeen kopurua murrizta da gaur-gaurkoz. Bost urtean 25 eduki baino ez dira identifikatu. Datu hori kontuan hartzekoa da ikusgarritasuna aztertzerakoan, ziberhedabideen testuinguruan tituluek, lehenez gainera, balioa hartu dutelako. Gauza bera esan daiteke baliabide grafiko eta irudien inguruan. Azken batean, irakurketa azkarrak eta kasu askotan mugimenduan gauzatzen denak ahalegin gehigarria eskatzen die komunikabideei irakurlearen arreta erakartzeko.

Gizartea sailean agertu dira, batik bat, emakume zientzialariak, eta horrek zientzia jardueraren ikuspegi sozialari emandako lehentasuna nabarmendu du. Giza eta gizarte zientzietan ari diren emakumeen presentzia ere esanguratsua da (%40,1). Ikerketa honetan baliatutako ikuspegia berretsi du, horrenbestez, datu horrek, eta mahaiaren gainean jarri du emakume zientzialarien irudiaren azterketa osoagoa egiteko komenigarria dela giza eta gizarte zientzietan aritzen diren profesionalak kontuan hartzea. Izan ere, orain artean, emakumearen eta zientziaren arteko harremana aztertu duten ikerketa gehienek STEM diziplinetara mugatzeko joera izan dute, baita komunikazio arloan egin direnek ere. Zientzia-kazetaritzaren ikerketa gizartean, oro har, zientzia denaz eta ez denaz dagoen pertzepzioari erabat lotuta garatu da. Emakume zientzialarien kasuan, gainera, bada beste arrazoi bat muga hori ezartzeko: goi-mailako ikasketetarako sarbideari erreparatuta, emakume eta gizonen artean dagoen arrakala ingeniarietza eta teknologiarik lotutako eremuetan bistaratu da batez ere, eta horietan zein zientzia gogortzat jotako eremuetan jarri da

arreta horregatik. Azken batean, komunikabideek emakume zientzialarien inguruan eskaintzen duten irudia zientzia bo-kazioen ikuspuntutik aztertu da.

Bestetik, lagineko emakume zientzialarietako askok ez dute ahotsik, eta aipamen gisara agertzen dira testuetan, ekimen edota sari-banaketaren batean parte hartu dutelako; ez dute, beraz, zientziaz gizarteari bideratzen zaion mezua egituratzeko ahalmenik. Orobat, emakume zientzialariak komunikabideetan duten ikusgarritasuna iturri gisa duten lekuari lotuta dago, hark ematen dielako legitimotasuna zientzia subjektu gisa.

Azken kontzeptu horri oso lotuta daude, hain zuzen, kaze-tariak edukien subjektuak aurkezteko baliatzen dituzten for-mulak eta horien inguruan eskaintzen dituzten datuak. Kasu

Emakume zientzialariak
dituzten zailtasunak
agerian jartzea
beharrezkoa da, noski;
baina, ikertzaile zehatzen
inguruan eskainitako datu
modura baino, sakonean
eta arrazoi desberdinak
bistaratzen dituzten
lanak argitaratuta egitea
komeni da

honetan, testuinguru datuak 64 kasutan identifikatu dira, hau da, lagina osatzen duten emakumeen %31,2an. Kasu-rik gehienetan, ibilbide akade-mikoa aipatzen dute, eta hori lagungarria da zientzialari gi-sa duten rola nabarmentzeko. Baina badira zailtasunak eta ezohikotasuna nabarmentzen dituzten aipua; hain zuzen ere, testuinguru datuak dituz-ten emakumeen %26an ageri da halako aipameneren bat, eta zortzi kasutan ezohikotasuna-ren inguruko erreferentziak

egin dira. Horien bidez, emakume izaeraren eta zientzia jardueraren arteko talka irudikatzen da, eta zientzialari es-tatusari kalte egin dakioke.

Horren haritik, esanguratsua da emakume zientzialariak neurri handi batean tradizionalki emakumeari lotutako gaietan edota emakumeen diskriminazioa jorratzen duten

edukietan ageri direla. Aipatu den moduan, kasu batzuetan, giza eta gizarte zientzietan aritzen diren emakumeen kasuan batik bat, ikerketa gai gisa jorratu dituzte eduki horiek. Baina badira esperientzia pertsonalean oinarritu eta emakume zientzialarien diskriminazioa ahotan hartu duten ikertzaileak; azken kasu horietan, emakumea, zientzia iturri modura baino, emakumeek zientzian duten egoeraren iturri bilakatuta ageri da. Fenomeno hori nabarmen geratu da edukietan gehien errepikatzen diren emakumeak aztertuta.

Emakume zientzialariek dituzten zailtasunak agerian jartzea beharrezkoa da, noski; baina, ikertzaile zehatzen inguruan eskainitako datu modura baino, sakonean eta arrazoi desberdinak bistaratzen dituzten lanak argitaratuta egitea komeni da. Gainerakoan, emakumeek zientzia subjektu modura duten estatusa murriztu eta eremu horretan lanean ari diren ikertzaileen lana desitxuratzeko arriskua dago.

Ikerketaren mugei dagokionez, interesgarria litzateke, batetik, mezu horiek irakurleengan duten eraginaren azterketan sakontzea eta, era berean, genero analisia osatzeko, gizonezko zientzialariei ematen zaien tratamendua aztertzea. Edozein kasutan, lan honek frogatu du *Berria*-k baduela emakume zientzialarien eta horien egoeraren inguruko ardura eta dituzten zailtasunak mahaiaren gainean jartzeko borondatea. Hala eta guztiz ere, emakume horiek iturri gisa duten legimitatea hobetzeko aukerak identifikatu dira: batetik, horien ikusgarritasuna nabarmendu eta titulu eta argazkietan toki gehiago emanda; eta, bestetik, zientzia subjektu gisa duten legimitotasuna areagotuta, hitza emanda eta zientzialari gisa duten rola indartuta. 🍷

Bibliografia

- Andersen, Jens; Nielsen, Mathias; Simone, Nicole; Lewiss, Resa; Jagsi, Reshma (2020): 'Meta-Research: COVID-19 medical papers have fewer women first authors than expected', *eLife* 9 (<https://doi.org/10.7554/eLife.58807>).
- Attenborough, Frederick (2011): 'Complicating the sexualization thesis: The media, gender and 'sci-candy'', *Discourse & Society* 22(6), 659-676 (<https://doi.org/10.1177/0957926511411693>).
- Carli, Linda; Alawa, Laila; Lee, YoonAh; Zhao, Bei; Kim, Elaine (2016): 'Stereotypes About Gender and Science: Women ≠ Scientists', *Psychology of Women Quarterly* 40(2), 244-260 (<https://doi.org/10.1177/0361684315622645>).
- García-Nieto, María Teresa (2013): '¿Son invisibles las mujeres científicas?', *Estudios sobre el mensaje periodístico* 19, 783-792.
- Krippendorff, Klaus (1990): *Metodología de análisis de contenido. Teoría y práctica*, Bartzelona, Paidós.
- López-Pérez, Lourdes; Olvera-Lobo, María Dolores (2015): 'Tratamiento de la información científica en las ediciones digitales de los periódicos españoles', *El profesional de la información* 24(6), 766-777 (<http://dx.doi.org/10.3145/epi.2015.nov.08>).
- Mitchell, Madeline; McKinnon, Merryn (2019): 'Human' or 'objective' faces of science? Gender stereotypes and the representation of scientists in the media', *Public Understanding of Science* 28(2), 177-190 (<https://doi.org/10.1177/0963662518801257>).